

KELSEN, Hans: O státu, právu a demokracii.

Výběr prací z let 1914-1938

Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-918-2.

Martin Hapla*

Jistě není mnoho právních teoretiků, kteří by byli nějakým způsobem spojeni s našimi zeměmi a zároveň dosáhli světové proslulosti. Právě Hans Kelsen, který se narodil v Praze, byl v úzkém kontaktu s brněnskou školou právní teorie a mezi lety 1936 až 1938 dokonce působil jakožto profesor mezinárodního práva na pražské německé univerzitě, mezi takové osobnosti nesporně patří. Je proto velmi záslužným počinem ze strany nakladatelství Wolters Kluwer, že přistoupilo k soubornému vydání alespoň části jeho díla.

Publikace, jež je výsledkem tohoto úsilí, představuje reprint devíti Kelsenových prací, které vyšly v letech 1914 až 1938 v českých překladech (zpravidla z per jeho brněnských přátel a příznivců). Mnohé z nich přitom byly v současnosti pro většinu právních vědců již špatně dostupné. Je proto třeba vyzdvihnout, že se nyní čtenáři dostávají do rukou, a to dokonce v uceleném souboru, který umožňuje sledovat jednotlivé texty ve vzájemných souvislostech, i širším kontextu autorovy meziválečné vědecké činnosti.

Zmíněný kontext je ještě umocněn obsáhlou předmluvou Tatiány Machalové, která rekapituluje nejen životní osudy slavného právního vědce a jeho vztah k brněnské škole právní teorie, ale rovněž se věnuje otázce současného významu jeho prací. Podle jejího názoru je dána živost Kelsenova normativního konceptu práva jeho důrazy na to, aby právní teorie byla garantem kritičnosti právního myšlení a „pečovala o identitu práva jako svébytného normativního jevu“,¹ s čímž nelze než souhlasit.

První z uveřejněných prací se nazývá „*Sociologická a právnícká idea státní*“ a byla poprvé publikována ve Sborníku věd právních a státních již v roce 1914. Zajímavé je, že se jedná o jeden z textů, který Kelsen napsal výlučně pro české čtenáře – byl přeložen přímo z rukopisu Karlem Englišem a v němec-

kém jazyce ani nikdy nebyl publikován. Můžeme v něm nalézt shrnuté některé autorovy úvahy o státu, které vychází z jeho rozlišení normativního a explikativního poznávání a chápání dogmatické jurisprudence jako normativní disciplíny. Důsledně je odlišen zejména sociologický a právnícký pojem státu, přičemž první z nich podle Kelsenova názoru pouze skrytě čerpá ze druhého, protože neexistuje žádná společenská jednotka, která by státu odpovídala. Tím se otvírá prostor pro jeho kontaminaci politickými tendencemi. Právě očištění právní vědy od nich má vést podle autora ke konečnému vítězství pravé ideje státu, kterou je „*idea právní, prostá všech prvků moci a panství*“².

Druhá práce nese název „*Rakouská spolková ústava*“ a byla vydána v roce 1921. Hans Kelsen v ní komentuje novou ústavu Rakouské republiky, jež byla výrazně ovlivněna zejména jeho právně teoretickými názory. Ty se projevíly mimo jiné tím, že se v této ústavě nehovořilo o mocích (zákonodárné, výkonné), nýbrž o kompetencích či funkcích, a výrok „*všechna moc pochází z lidu*“ byl nahrazen slovy „*Rakousko jest demokratická republika. Její právo vychází od lidu*“³.

Třetí uveřejněnou prací jsou „*Základy obecné teorie státní*“. Jedná se o zestručněnou verzi Kelsenova stěžejního díla „*Obecné učení o státu*“, kterou do češtiny přeložil František Weyr. Můžeme v ní nalézt pregnantní shrnutí autorových názorů na stát a jeho vztah k právu. Pozornost je věnována tématům, jako jsou podstata státu, jeho prvky (státní moc, státní území atd.), funkce (zákonodárství, soudnictví atd.) i formy (monarchie, republika atd.). Dosaďadní nauce o státu je v tomto díle vytýkána nesourodost a roztříštěnost. Aby získala vědecký charakter je třeba „*rozvinouti a vyřešiti veškeré problémy, shr-*

* Mgr. Martina Hapla, Katedra právní teorie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno.

¹ MACHALOVÁ, Tatiána. Předmluva. In: Kelsen, Hans. *O státu, právu a demokracii. Výběr prací z let 1914-1938*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. VII-XXXIV. ISBN 978-80-7478-918-2. S. X.

² KELSEN, Hans. Sociologická a právnícká idea státní. In: *Sborník věd právních a státních*. Praha: Buršík & Kohout, 1914, s. 69-101. S. 101.

³ KELSEN, Hans. Rakouská spolková ústava. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1921, roč. IV, s. 89-111. S. 91-92.

*nuté pod jejím jménem, z jedné základní zásady.*⁴ Je zcela pochopitelné, že pramen této základní zásady je tu hledán v oddělení normativního a explikativního poznávání.

Čtvrtý text „*Problém parlamentarismu*“ reflektuje meziválečné volání po diktatuře a stavovském státu. Kelsen spojuje parlamentarismus s demokracií, protože je to podle něj jediná forma, v níž je demokracie prakticky uskutečnitelná. Zároveň však nezavírá oči ani před jeho kritikou, kterou v určitých směrech pokládá i za opodstatněnou. Stále však zůstává přesvědčen o jeho pozitivní hodnotě. Zajímavé jsou kromě jiných i pasáže, ve kterých se věnuje problematice referend, jež podporuje.

Jako pátý v pořadí je do publikace zařazen dvoudílný článek „*Juristický formalismus a ryzí nauka právní*“, jenž se vypořádává s výtoku formalismu směřující proti ryzí nauce právní. Je v něm zdůrazněna potřeba vědeckosti právního poznání a čtenář varován před nebezpečím falešné vědy, která by byla ve skutečnosti pouze ideologií politiky.

Následující, šestou práci představuje proslulá „*Ryzí nauka právní*“, kterou do češtiny, taktéž přímo z rukopisu, přeložil Václav Chytil. Tento text můžeme s jistým zjednodušením charakterizovat jako jakýsi úvod do této teorie, shrnutí jejich hlavních zásad a výsledků. Je zde nejen stručně a výstižně vysvětleno, co ryzí nauka právní je a jaké jsou její ambice, ale obsahuje i analýzu vztahu práva a morálky nebo pojmu práva. Rovněž se zde píše o stupňovité výstavbě právního řádu, o již tradičním tématu právo a stát, ale dokonce i o v současnosti tolik rozebírané a aktuální problematice, jakou je právní interpretace. Nepochybně se jedná o jedno ze základních, klíčových děl právní teorie, s nímž by se měl seznámit každý, kdo chce v tomto oboru bádát a vědecky působit.

Sedmá práce pojmenovaná „*O podstatě a hodnotě demokracie*“ zkoumá ideové základy demokracie. V době jejího vydání již proslulý právní teoretik se v ní věnuje vymezení a klíčovými problémům pojmů jako jsou svoboda, lid a parlament. Neváhá dokonce uvažovat i o reformě parlamentarismu a kriticky vystoupit proti profesionálně-stavovskému zastoupení. Na závěr pojednává rovněž o vztahu demokracie a světového názoru. Základem demokracie je podle jeho soudu politický relativismus, pročť jako taková stojí v protikladu vůči politickému absolutismu.

„*Státní forma a světový názor*“ je v pořadí osmým reprintovaným textem. V této přednášce, kterou Kelsen původně přednesl v klubu Přítomnost v roce 1937, se zaměřil na objasnění rozdílů mezi demokracií a autokracií, jež vnímá jako dvě zásadní, protikladné tendence projevující se v průběhu celé histo-

rie. Jak sám uvádí v jejich úvodních pasážích, jeho cílem přitom není mezi nimi voluntárně rozhodovat, nýbrž je co nejpřesněji noeticky rozlišit.

Soubornou publikaci jako poslední, devátý text uzavírá práce „*K reformě společnosti národů*“. Autor se v ní detailně zamýšlí nad úpadkem této společnosti, jehož nejhlubší příčinu spatřuje v rostoucím rozporu mezi její myšlenkou a skutečností. Uvažuje o její reformě, která by dle něj měla mimo jiné spočívat v rezignaci na její univerzální rozměr a naopak v umocnění jejího charakteru jakožto spojení demokratických států.

Souhrnně lze této jinak velice cenné a zajímavé publikaci vytknout nanejvýš pár nepříliš významných drobností. Protože se jedná o soubor reprintů, které je v souladu s obecně přijímanými citačními pravidly třeba citovat jako původní vydání, pokládal bych za vhodné v tiráži uvést nejen vzor citace celé publikace, ale též i jednotlivých reprintovaných textů. Dále je k úvaze, zda k pasážím, které Kelsen cituje z děl jiných autorů a jež jsou v jeho textech někdy uváděny v originálním německém znění, nepořídít jejich české překlady a uvést je do určitých závěrečných komentářů či poznámek k jeho dílu. Obávám se totiž, že v dnešní době již nelze v odborných právních kruzích předpokládat všeobecnou znalost německého jazyka.

Myslím, že již z výše uvedených stručných charakteristik je zřejmé, že recenzovaná kniha může poskytnout svým čtenářům mnoho zajímavých a užitečných podnětů. Určitě by proto neměla chybět v knihovně žádného právního teoretika a filosofa. Vzhledem k velkému prostoru, jenž je v ní věnován problematice státu, parlamentarismu, demokracie, jakož i vzájemným vztahům práva a politiky, jistě dokáže zaujmout i právníky věnující se státovědě nebo ústavnímu právu. Nakonec, díky své velké promyšlenosti a vysoké formální úrovni mají jednotlivé reprintované texty stále hodně co říci každému příznivci právní vědy.

⁴ KELSEN, Hans. *Základy obecné teorie státní*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1926, 84 s. S. 11.